

Ѓорги Поп-Атанасов

Македонска академија на науките и уметностите, Скопје
popatanasov@yahoo.com

РАКОПИСНАТА ЗБИРКА НА ЉУБАНСКИОТ МАНАСТИР „СВ. НИКОЛА“

Манастирот „Св. Никола“ се наоѓа во Скопска Црна Гора, на неколку километри оддалеченост од селото Љубанци. Постојат изворни податоци дека во почетокот на XVI в. манастирот веќе постоел. Имено, во 1519 г., во овој наш манастир, јероѓаконот Мина пишува за црквата „Воведение Богородично“, во селото Кучевиште, Посен триод, што претставува јасен доказ не само за тоа дека манастирот имал свое монашко братство туку и дека во него постоеле скрипторски центар и обучени монаси за вршење книжевна дејност. Дека, во XVI – XVII в., манастирот бил активен духовен и книжевен центар, се потврдува и од манастирскиот Поменик од XVI – XVII в., во којшто, во тој период, се запишувани имињата на поклоници, духовни и световни лица, кои го посетувале манастирот.

Во минатото, во овој македонски манастир имало збирка со ракописни и старопечатени црковни книги, што се користеле за време на црковните богослужби или, пак, служеле за прочит и духовно усовршување. Познато е, на пример, дека, уште пред 1856 г., од манастирот му се пратени две ракописни книги – Триод и Патерик, во Цариград, на познатиот бугарски преродбеник и уредник на „Цариградски вестник“, Александар Егзарх. Десетина години подоцна (1868 г.), оттука зел еден пергаментен зборник со исклучително богата содржина и рускиот колекционер Александар Гилфердинг.

Во досегашните истражувања успеваме да идентификуваме четири ракописи со потекло од љубанскиот манастир „Св. Никола“.

1. Вунешки зборник

Прва половина на XIV в. (според А. А. Турилов пред 1346 г.), перг. 254 л. 265 x 205 мм. Писмо – уставно, правопис – рашки. Недостигаат одделни листови.

еднь месець сектеврї катадневьн, литѣргия нов(а) изводѣна и дрѣга ветѣха, молитвѣник, час(ло)вѣц тештокарь, псалтир. Дамаскин чтение... И тамѣ и сведоци дѣх[овникъ...]ние и попь Никола и Симѣн и Тешдосига, Кѣига (?) и га Калогань писах. (Стојановић 1926: 49–50; Тихомиров 1969: 302–303).

Во XV в., ракописот се наоѓал во манастирот „Св. Никола“ – Вунеш. Од Македонија во Русија ракописот е однесен од Ал. Гилфердинг, во 1868 г. Во ракописната збирка на Гилфердинг, Зборникот го носел бројот 47 (Левшина 2012: 89), а сега, во збирката на Хлудов, во Државниот историски музеј во Москва, се чува под бр. 162.

2. Минеј

XIV в., перг. 200 л., 280 x 200 мм. Без крај и со изгубени листови во другиот дел на ракописот. Писмо – среден полуустав, правопис – рашки. Оригинална пагинација на првиот лист од кватернионите. Текст во две колони. Пишувале неколку книжевници.

Содржина: Празничен минеј за септември – декември, со пролози. Има препис од Методиевиот Канон за Св. Димитриј Солунски (63^б–67^а) (Николова и др. 1999: 46). Во Службата за Св. Никола (145^б–155^а) има зголемен обем на химнографски материјал што упатува на тоа дека ракописот е пишуван за црква, или за манастир, посветен(а) на овој христијански светец.

Орнаментика: заставица од геометриско-флорален тип и киноарни иницијали со различна големина.

Повез: штици во кожа (XVI в.).

Запис на л. 1^б од XIX в.: *Сига книга кѣпи сѣо Радишане.*

Ракописот е купен, по сè изгледа, за црквата „Св. Никола“, во село Радишани, од скрипториумот во манастирот „Св. Никола“, над село Љубанци. Тоа на недвосмислен начин се потврдува и од фактот што, во Минејот, химнографските текстови посветени на Св. Никола се значително зголемени.

Минејот, најверојатно, го зел од Македонија, Ал. Гилфердинг.

Сега се чува во Државниот историски музеј во Москва, во збирката на Алексеј Хлудов, под бр. 163 (Николова и др. 1999: 46/№ 39).

3. Триод

Пишуван во 1519 г., во љубанскиот манастир „Св. Никола“, од јероѓакон Мина. Ракописот е добро зачуван и содржи 180 л. голем формат.

Купен е за црквата „Воведение Богородично“, во селото Кучевиште, што може да се види од неколкуте записи во Триодот:

Изволеніемъ ѡтца и поспѣшеніемъ сына и съврѣшеніемъ светаго доуха коупи се сѣа Божьствнаа книга глаголюми трїѡдѣ прѣвы коматѣ, отѣ монаха Мине и приложи се цркви въвѣденію прѣчистіе Богородице и приснодѣвы Маріе, въ селѣ нарицаемемъ Клѣчевица подѣвесіе Чръніе гѡры. И приложи Рада Ковачица ·р̄· аспри за Боговѣчєвѣ дѡшѡ и за своє дѡшѡ, Богѣ да ихѣ прости. И съвѡрѣ кѡчевѣскы на празникѣ Възнесеніе събраше ·р̄· аспри; Богѣ да ихѣ прости кон сѣ приложили за сѣю светою и божьствною книгѡ...

Сѣписа се сѣа книга рѡкою ерѡдїакона Мине, подѣвесіе Чръніе горы въ поустыню нарицаемоу Воунешь... И ѡце приложи Калина за Дмитровѡ дѡшѡ прилоци Калина за Дмитровѡ дѡшѡ и за своє дѡшѡ ·к̄· аспри: Богѣ да ихѣ прости, амин. Въ лѣтѣ ꙗ ·ѡ·к̄·ѡ·ѡ· (7027–1519) мѣсеца юнїа ·г̄· дьнѣ по празнїствѡ Възнесенїа. И ѡце приложи Рада Ковачица ·а̄· сагѣ, Богѣ да ю прости. (Иванов 1931: 130/56).

4. Вунешки поменик

XVI – XVII в., хар. 60 л. 220 x 160 мм. Писмо – среден полуустав кај основниот текст (прва рака) и немарно писмо од различен тип кај подоцнежните допишувања, правопис – ресавски (недоследен). Повеќе листови се оштетени во горниот дел, а недостасуваат и цели листови во средниот дел на ракописот. Конзервиран.

Содржина: Поменик и Служба на Св. Никола со Синаксар. Почнува на вообичаен начин:

Сѣ бг̄ѡ починаѡ поменикѣ храмѡ сѣгѡ и славнїа арѣхїереа и чѡтворѣца хѣа Никѡли · глїемїи Вѡнешь · въ пѡкрили Чръмнїе гѡры · вїше села Любанїци.

Потоа следува упатство како се запишуваат имиња во Поменикот и како се прави нивниот помен за време на богослужбата (л. 1^а–5^б). Без крај, бидејќи во тој дел од Поменикот недостигаат два листа.

По упатството доаѓа суштинскиот дел на Поменикот (л. 6^а–24^а), којшто е поделен на оддели: за јеромонаси, за презвитери, за монаси, за монахињи и за световни лица, со специјални наслови за секој од

овие оддели. Подоцна се запишувани имиња без некаков ред, таму каде што имало слободно место.

Се среќаваат имиња на поклоници и имиња за помен на лица, обично од населените места во Скопскиот Регион.

По Поменикот има Служба на Св. Никола, со Синаксар (л. 25^а–60^б) (Кодов 1969: 105).

Орнаментика: квадратна заставица со стилизирани плетенки, киноварни иницијали и маргинални украси.

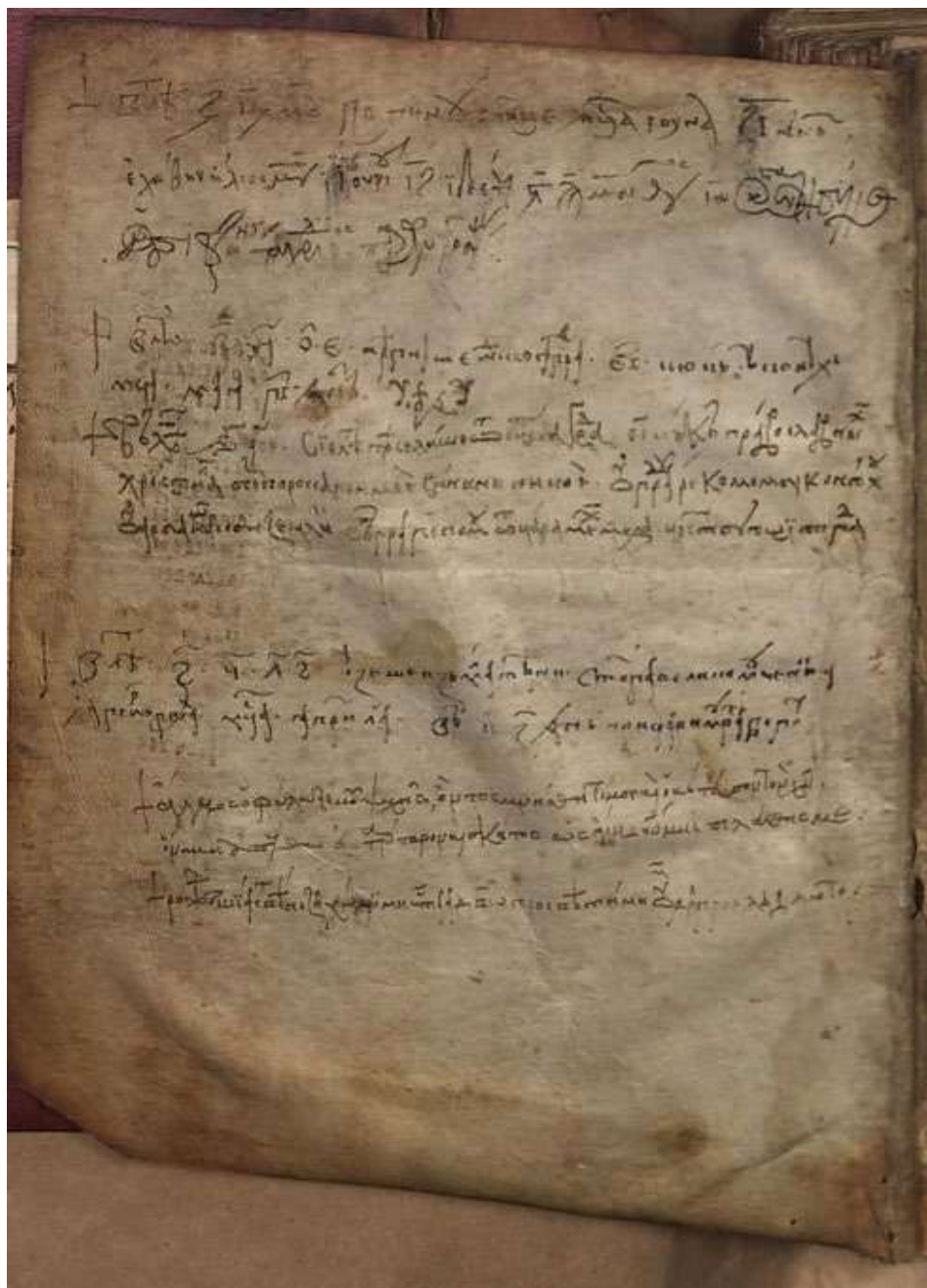
Повез: реставриран, со вградени остатоци од оригиналната подврзија.

Запис: Вѣ лѣо ꙗꙗꙗꙗ (7160-1652) село Љубанци. Крагѣи Кешевъ пѣа ѡца даѣ коꙗꙗ (л. 17^б).

Ракописот се наоѓа во Научниот архив на Бугарската академија на науките, под сигнатурен број 62. Како е донесен во оваа највисока бугарска научна институција, не е познато.

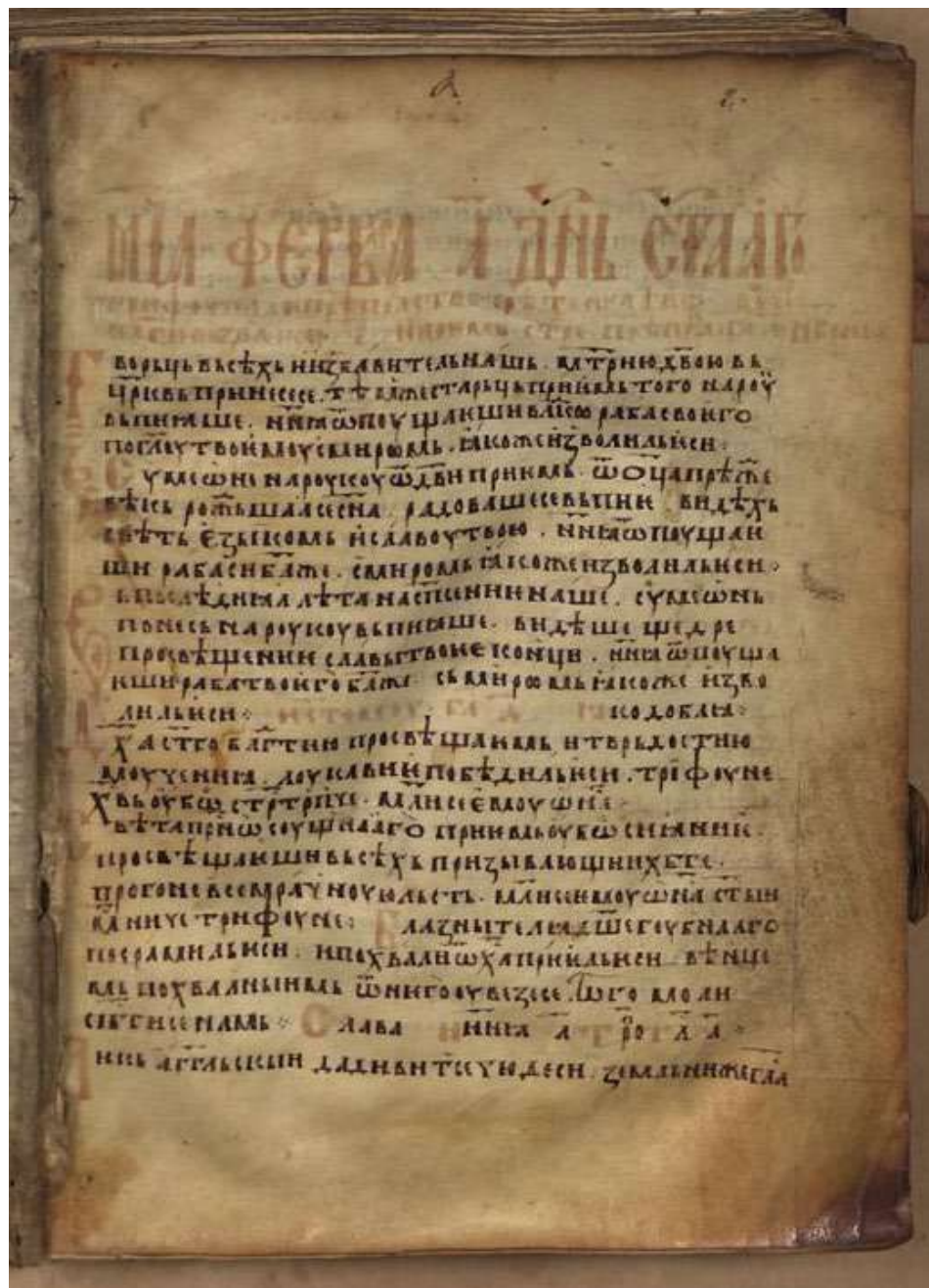
Библиографија

- Велев, И. 2000. *Средновековни книжевни анѳолоѳии*, Скопје.
- Иванов, Ы. 1931. *Бѣлгарски старини из Македонија*, Софија.
- Иванова, К. 2008. *Bibliotheca hagiographica balcano-slavica*, Софија.
- Кодов, Хр. 1969. *Опис на славјанските рѣкописи в библиотеката на Бѣлгарската академија на науките*, Софија.
- Левшина, Ж. Л. 2012. *Путешествие А. Ф. Гильфердинга 1868 года и славјанские рукописи его „македонской“ коллекции (итоги и перспективы изучения)*. Археографски прилози 34, Београд.
- Николова, С., Ыовчева, М., Попова, Т., Тасева, Л. 1999. *Бѣлгарското средновековно културно наследство в сбирката на Алексей Хлудов в Дѣржавния исторически музей в Москва*. Каталог, Софија.
- Стојановић, Љ. 1926. *Сѣтари срѣпски зајиси и најѣйиси*, књига шеста, Ср. Карловци.
- Тихомиров, М. Н. 1969. *Исторические связи России со славянскими странами и Византией*, Москва.

1. Вунешки зборник, л. 1⁶

МЫ ФЕТВА І ДНЬ СЕЛАВ

ВЕРИТИ СЕБЕ СЛОВОМЪ СВОИМЪ СЪСЛАВЯЮЩИМЪ БОГА И СЪСЛАВЯЮЩИМЪ СВОЮ ЦЕРКОВЬ

Ворисъ влстхъ ниселантельнашь. катрнеохвою ба
цривь принисесе. хъ крестарцѣтнѣаь того кресту
дѣнѣаше. нѣмѣшнѣушакши влсоу рака своего
поглаутвокалоу сканѣшаль. како стнзволнльиен.

Укасѣни кресту соуднѣи приналь. шѣ ца прѣтѣ
ѣтѣсь рѣтѣшлѣсена. радѣвалшесевѣтнѣи. видѣхъ
ѣтѣтѣ ѣтѣисоаль ниславоутвоо. нѣмѣшнѣушак
шн рабаснелѣтѣ. сѣанроаль гакостнзволнльиен.

ѣтѣсѣтѣнѣаь лѣтѣнастѣсннѣиашѣ. сѣукасѣнѣ
поисѣтѣ кресту соуднѣиашѣ. видѣшѣ шѣ дѣ
прѣсѣдѣшѣннѣи славѣтвоиѣтѣсоушн. нѣмѣшнѣуш
кши рабѣтвоиѣтѣ кѣтѣ. сѣанроаль гакостнзволнльиен.

Хъ а стѣ кѣтѣнѣи прѣсѣдѣшлѣаь нѣтѣрдѣстнѣо
лоуѣсннѣи. лоуѣсннѣи прѣсѣдѣнльиен. трѣфѣуѣ
хъ ѣуѣсѣтѣтѣрѣуѣ. дѣнѣсѣлоушнѣи.

ѣтѣта прѣшѣсушнѣаь гѣрнѣаь ѣуѣсѣтѣннѣи
прѣсѣдѣшлѣсннѣи сѣхъ прѣзѣвалѣшннѣи хѣтѣ.
прѣсѣдѣшлѣсннѣи сѣушнѣаь стѣнѣи. дѣнѣсѣлоушнѣи стѣнѣи

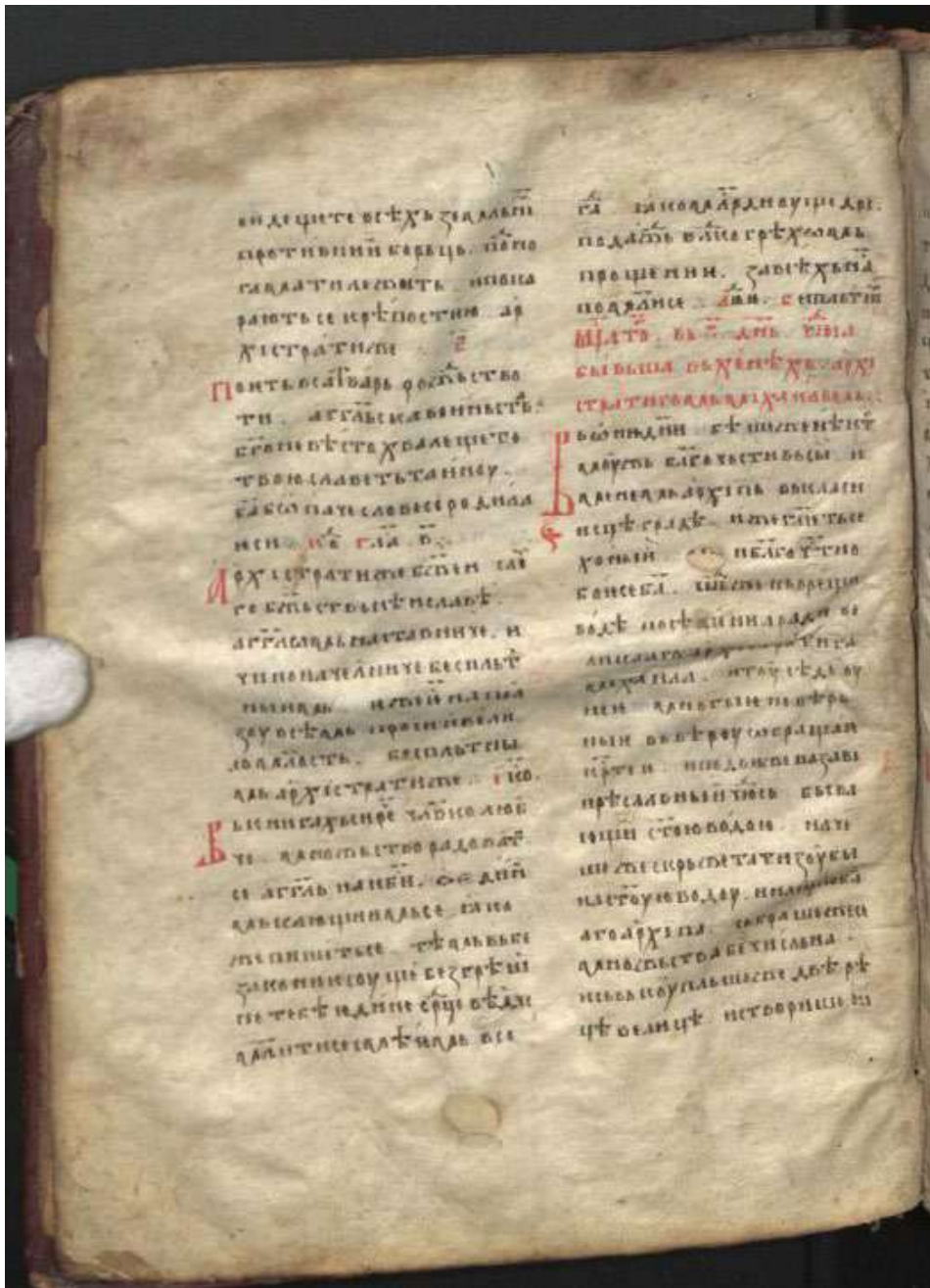
дѣнѣсѣтѣрѣфѣуѣсѣтѣ. дѣнѣсѣтѣрѣфѣуѣсѣтѣ
гѣсѣрѣдѣнльиен. нѣмѣшнѣушакши прѣнѣиашѣнѣи. ѣтѣнѣи
дѣнѣшѣуѣвалннѣиашѣ шѣнѣгоуѣвѣзѣсѣ. шѣгоуѣлоушнѣи
сѣтѣснѣналь. Слава ннѣи а тѣрѣоуѣаь

ннѣи а тѣрѣоуѣаь дѣнѣнѣтѣсѣуѣдѣсн. гѣмѣнѣнѣиашѣ

1. Вунешки зборник, л. 2^а

и де ште вѣхъ зидати
срѣтнѣи карыць. пѣно
сидати лѣвѣтѣ. нова
рають се крѣпостноу дѣ
дистратнѣи

Панть ослѣварь рождѣство
ти. аггавь лѣвѣтѣтѣ
срѣтнѣтѣ хулащѣтѣ
твоу славетѣтанну
ѣлѣо пачѣ словесѣ рождѣ
нені. **на гла в.**

Дѣхъ стратнѣи крѣпостноу
ге крѣпостноу не лѣтѣ
аггавь лѣвѣтѣтѣ. и
уи поначѣлнѣи крѣпостноу
нында. крѣпостноу
зѣу оубѣдѣ. крѣпостноу
лодѣдѣтѣ. крѣпостноу
дѣлѣ дѣхъ стратнѣи. **и по.**

Выишѣдѣнѣе крѣпостноу
те. дѣлѣо крѣпостноу
се аггавь пѣни. оубѣдѣ
дѣлѣо крѣпостноу
те пѣни тѣе. крѣпостноу
зѣкѣннѣи крѣпостноу
те тѣе крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу

га. крѣпостноу
пѣдѣдѣтѣ вѣи крѣпостноу
прошѣннѣи. **зѣлѣхъ тѣа**
подѣдѣнѣи. **дан. сѣлѣтѣи**

Мѣтѣ. **на гла в.**
сыбѣша оубѣдѣ дѣлѣо
крѣпостноу

Дѣлѣо крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу

Сѣлѣтѣи
дѣлѣо крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу

Выишѣдѣнѣе крѣпостноу
те. дѣлѣо крѣпостноу
се аггавь пѣни. оубѣдѣ
дѣлѣо крѣпостноу
те пѣни тѣе. крѣпостноу
зѣкѣннѣи крѣпостноу
те тѣе крѣпостноу
дѣлѣо крѣпостноу

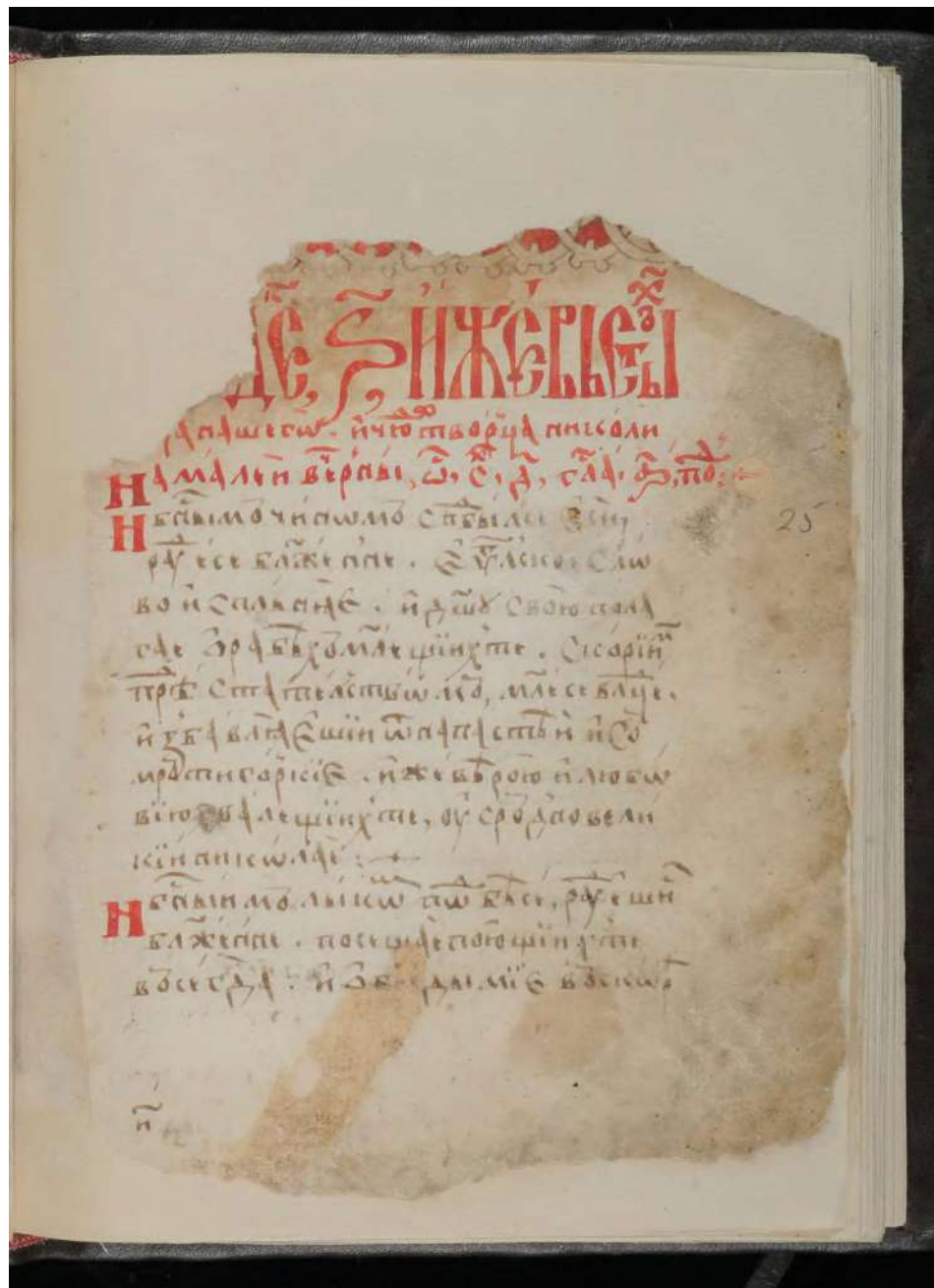

4. Вунешки поменик, л. 1^а

помянухъ дѣла рѣдъ свои абу рѣдъ:

рѣдъ своигѣ	сѣвѣнъ
рѣдъ своигѣ	пнѣ. аптанасисѣ
рѣдъ своигѣ	шца спотана битана
рѣдъ своигѣ	м матерь арганику. сптане.
рѣдъ своигѣ	п. померника
рѣдъ своигѣ	п. померника
рѣдъ своигѣ	аттанасисѣ.
рѣдъ своигѣ	сптане
рѣдъ своигѣ	м. ч. е. б. к. е. м. е. н.
рѣдъ своигѣ	м. л. е. ш. б. . а.
рѣдъ своигѣ	к. д. л. н. а. . н. е. д. е. л. о. в. о.
рѣдъ своигѣ	. а. . б. . г.
рѣдъ своигѣ	петра
рѣдъ своигѣ	м. л. е. ш. б. . н. л. е.
рѣдъ своигѣ	п. ч. е. б. . в. е. р. а. б. ъ.
рѣдъ своигѣ	д. а. д. а. . в.
рѣдъ своигѣ	. в. е.
рѣдъ своигѣ	. сптане . м. л. е. ш. б. .
рѣдъ своигѣ	а . в. е. б. а . т. е.
рѣдъ своигѣ	н. л. е. ш. б. .
рѣдъ своигѣ	сптане сѣмонь марыса
рѣдъ своигѣ	п. ч. е. б. . а . м. и . х. а . л. о . л. о . в. ѣ .
рѣдъ своигѣ	сѣмонь . сптане . к. е. н. е.
	в. н .
	в. а. г. н. а .
	б .

4. Вунешки поменик, л. 17^а

Дашекоу. и что творца писали
Наша мнѣ вера, ѿ сѣ, ѿ сѣ, ѿ сѣ, ѿ сѣ.

Наша мнѣ чинамо събыла. ѿ сѣ
 рѣсе блже паче. ѿ сѣ. Сл
 во и саване. и зид сего сав
 оде зрѣвѣ мѣ щинте. Сисарин
 прѣ сѣ саване мѣ, мѣ се блже.
 и зид блже шин ѿ сѣ сѣ и и сѣ
 мѣ саване сѣ. и же в рою и мѣ сѣ
 вѣ сѣ блже щинте, ѿ сѣ сѣ сѣ блже
 и сѣ сѣ мѣ.

Наша мнѣ мѣ сѣ сѣ блже, рѣ сѣ шин
 блже сѣ. паче сѣ сѣ сѣ шин рѣ сѣ
 в сѣ сѣ. и зид блже мѣ в сѣ сѣ

25

12

4. Вунешки поменик, л. 25^a

чїтвѣна. Днм лѣтвѣни Еси
продѣвѣ стїи. Сї еѡ чане вѡ
чїстѡ, нїмѣтѣ нѡнѡ дхѡвѡ. Хнн
прїнонѣ жрѣтївѡ асѣторѡ чнѡу.
чїтѡ бнн вѡ асїтїтїѡу. нїсѡ вѣтѡ
бнншїѡ, дїшнѡ нїтїлѡ. тїлн жї
Есї црїквн аркѣ сїтїтїлѡ. нїтїсѡ
нїтїрѡвѡ днїсѡ. **В**лѣнѡ сїтїнѡ
нїсѡ обѣтїи влѣтїи.

Мѡлїтїѡ сїѡ, **С**їтїтїѡ нїсѣ
вѡ бѣтїи ѡ чїтїсѡ лн нїрїлї
нїсїи сїсїнѡ. нїсѡлѣ сїтї нїсѣ
нїтїсѡ вѣтїи. **В**лѣтїи ѡ
нїсѡ сїсїнѡ нїсѣ нїсѣ нїсѣ.

Влѣтїи, нїсѡлѣ вѡ бѣтїи нїсѣ
нїсѣ нїсѣ.

Мѡлїтїѡ сїѡ, **С**їтїтїѡ нїсѣ
нїсѣ нїсѣ. нїсѣ нїсѣ. нїсѣ нїсѣ
нїсѣ нїсѣ нїсѣ нїсѣ. нїсѣ нїсѣ
нїсѣ нїсѣ нїсѣ нїсѣ.